

بغداد دے کوتک

۱۵۳۱ ای دے اخیرى مهینے

کیونکہ جنم ساکھیاں نے لکھیا ہے کہ بغداد وچ گورو صاحب دا میل بغداد دے امام شاہ سرف نال ہويا۔ اودھر بغداد دا اتھاس پڑو تاں پتہ لگدا ہے کہ امام سرف داراج کال ۱۵۲۹ توں ۱۵۳۳ ای ہے۔ اس دا مطلب گورو صاحب ۱۵۲۹ توں ۱۵۳۳ درمیان ہی کیسے ویلے اتھے آئے سن۔ اگے پھر گھنٹاواں توں ثابت ہندا ہے کہ صاحب ۱۵۳۱ وچ اتھے سن۔

کی اس نوں ابّ حنیفہ دی قبر کہوگے؟

۱۵۰۸ ای وچ پرسدھ سنی قنون ساز ابو حنیفہ دی قبر دی شہنشاہ اسمعیل نے رچ کے بیئدی کروائی۔ قبر پٹی۔ حنیفہ دیاں استیاں نوں ساڑیا تے اوہدی قبر والی تھاتے اک کتے نوں دفنا دتا۔ پھر قبر والی تھانے تئیاں بنوا دتیاں تے نال پی ۲۵ دنار دا انعام اس بندے لئی رکھ دتا کہ جہڑا وی اتھے تئی پیشاب جاوے۔ ۱۵۳۴ وچ بغداد پھر عثمانیہ حکومت نے جت لیا۔ اوہناں قبر دوبارہ بنوا دتی۔ نالے ابو حنیفہ دے ناں تے جہڑی مسیت بنائی اوہ دنیاں دیاں خوبصورت مسیتاں وچوں اک ہے۔

سی۔ اسنے مسیتاں وچ اسلام دے پہلے تے خلیفیاں (ابو بقر، عمرتے عثمان) نوں لاپنت پاؤن دا کم شروع کیتا ہويا سی۔ سنیاں دیاں مسیتاں وی ڈھاہ دتیاں گئیاں سن۔ ہزاراں کئیاں انوسار لکھاں) سنی مسلمانان نوں موت دے گھاٹ اتار دتا گیا سی۔ پور تے پور بغداد وکھے، سنی قنون شریعت دے بانی ابو حنیفہ اتے قادریا صوفی مت دے بانی عبدل قادر گلانی دے مقبرے وی ۱۵۰۸ ای۔ وچ ڈھہا تے گئے سن۔

انج صافی حکومت دی راجدھانی اودوں تبریح سی پر عقل راجدھانی اجے وی بغداد ہی سی۔ نالے بابے

بغداد: سنی مسلمانان تے بو رے ظلم نوں روک گئے

مکے اتے مدینے وچ گورو صاحب دی وچار دھارا دی پہلاں ورودھتاتے پھر وڈی قدر ہوئی سی۔ اتھے ہی مسلم مذہبی ودوانان نے گورو صاحب نوں کیہا کہ تھانوں چا پیدا اپنا منکھتا وادی فلسفہ دنیا دے ودوتا کیندر وچ پیش کرو۔ ودوانان نے گورو صاحب نوں دسیا کہ صرف سولوی صدی نہی، بغداد تاں سیکڑے سال پہلاں توں ہی دنیا دا 'بیتول ہکا' بہاؤ عقل-گھول (انسدوم ہوس) منیا جاندا رہا ہے۔ بائبل دا ببیلون وی بغداد ہی سی۔ جوہی اج انگلینڈ دے لنڈن شہر نوں دنیا دی راجدھانی سمجھیا جاندا ہے ایسے طرحاں اودوں بغداد بیتل ہکا سی۔

ایہناں سنی ودوانان نے نال ہی گورو صاحب نوں صلاح دتی کہ بغداد جاؤ تے نالے اتھے صافی حکومت نوں سمجھایا جائے جس نے سنی مسلمانان دا جینا حرام کیتا ہويا ہے اتے اکثر سنیا دا قتل عام وی کردی ہے۔ مکے مدینے وچ بہومت سنی لوکاں دا سی۔ ایہہ وڈی سچائی سی کہ ایران دی سپھوی حکومت سنیاں دا قتل عام کر رہی سی۔ باوجود اسدے کہ بغداد وچ سنی ہی بہو گنتی وچ سن۔

سو مکے مدینے دے دھارمک ودوانان ولوں گورو صاحب نوں بغداد جان دی سفارش کرن پچھے انان دا اپنا مطلب وی سی۔ کیونکہ بغداد وکھے سپھوی (صافی) سلطنت داراج ہو چکا سی جو سنی مسلمان پرچارکاں نوں چنّ چنّ مار رہے سن۔ سنی پرچارک واسطے بچن دا اکوراہ سی کہ اوتھوں دوڑ بھجّ جاوے۔ شہنشاہ اسمعیل-انے تاں ات کر دتی

اگے جموں اتے لگدے پہاڑی تھواں تے جان دے اشارے ملدے سن۔ نالے ایہناں ساکھیاں وچ بھائی مردانہ دے جیوت ہون دے ثبوت ملدے سن۔

سو اس پرکار بغداد دے اتھاس نے ساڈی مصیبت ٹال دتی۔

ایہہ گل بن ودوان لہن کہ پچھلیاں دو صدیاں وچ چوتھی اداسی ۱۵۱۸ وچ ارمیہ کراؤن دی غلط دھارنا دی جڑھ کی سی؟ کی تواریخ خالصہ نے ہی ایہہ بکھیرا کھڑا کیتا سی؟ جان کوئی پور اتھاسکار اس لاپرواہی لئی ذمہ وار ہے؟

اس پرکار پچھلے ۱۵۰ سال وچ جنیاں پستکان گورو صاحب تے آئیاں بن اوہناں نے بناں سوچے بغداد پھیری دا سال ۱۵۱۸-۲۰ دے دتا۔ کیونکہ کیسے جیون کال وچ ۱۰ سال دا عرصہ بہت اہمیت رکھدا ہے اس کرکے موجودہ دور وچ آئیاں پستکان تے نظر سانی دی ضرورت ہے۔

اسین سبج سبھا جدوں گھنٹاواں لکھدے آ رہے ساں تاں چوتھی اداسی کیسے وی صورت وچ ۱۵۲۷ ای توں پہلاں دین وچ وڈی گھنٹانی آ رہی سی۔ کیونکہ جنمساکھیاں وچ اودا سی کہ سپدر دے کنلیام توں بعد گورو صاحب تھاجوگیاں ول نکل گئے سن۔ سبھاوک سی نال لگدا پوٹھوہار دا علاقہ وی اوہناں گابیا۔ پھر ۱۵۲۵ ای وچ سیالکوٹ اتے

دے تبریز جان دی کوئی تگ
نہی سی بندی کیونکہ راجا اجے
چڑھدی جوانی وچ (جنم ۱۵۱۴
ای) تے روحانیت تو کورا سی۔ اوہ
پر پرکار نال صلاحکاراں تے نربھر
سی۔

سو سنی ایما نوں بابے نانک
توں ودھیا ہور کہڑا راجدوت
مل سکدا سی جو صافی
سلطنت نوں سمجھا بجھا سکے
کہ سنیاں تے ظلم بند ہووے۔

بغداد پہنچنا

گورو صاحب، مہمرا (کھر مشہر
ایران) شو شتر (ایران) ہندے
ہوئے ۲۱۰۰ کہ۔ می۔ دا پینڈا تہہ
کر کے بغداد پہنچے سن۔

جدوں مدینے توں بغداد گئے تان
بابے نال مردانے توں سوائے اک
تان سنکھترے (اج دا ضلع
سیالکوٹ) دا فقیر محمد
گونسے تے دوجار کنڈین سی۔
لگدی کہ رکنڈین اچ شریف توں
سی (اس بابت، پکی تصدیقی
کھوج ہونی اجے باقی ہے)۔

کیونکہ گورو صاحب مکے تے مدینے اپنا جلوا وکھا
چکے سن تے اسلامک کٹڑ پنتھیاں نوں لاجواب کر
چکے سن، ایہہ دووے گورو صاحب دے مرید ہی بن
چکے سن۔

---◆---

ہندوستان دا بغداد نال اوویں ہی سبندھ سی جوہں مکے مدینے نال

بغداد: اسلام دا عقل دھرا - جوہں سکھی دا دھرا
کسے ویلے کرتا رپور، کدی کھڈور، کدی گوئندوال،
امرتسر، کدی انڈپور صاحب رہا ہے۔ بہاؤ جتھے قوم

۱۶ ویں صدی دے تے مسلمان سامراجاں بہاؤ عثمانیہ (حلقہ برا)، سپہوی
(بھگوا) اے مغل (جامنی) دا نقشہ۔ اس نقشے وچ بغداد نوں اسمانیوں
حکومت وچ دکھایا گیا ہے کیونکہ ۱۵۳۴ ای۔ وچ اسمانیوں نے بغداد فتح کر لیا
سی۔

مسلمانا لہجے وچ گورو صاحب دی ہنہ بنی تصویر۔
ایہہ لکھنؤ گھرانے کول بندی سی

دا مکھی رہندا ہے اوہو قوم دا
کیندر بن جاندا ہے۔ کیونکہ ۱۷۰۸
ای۔ وچ گریباںی گورو گرتھ
صاحب نوں سوپ دتی سی
اس کر کے بعد وچ سکھی دا اوہ
کیندر بن گیا جتھے گورو گرتھ
ششوبھت سی۔ کیونکہ گورو
ارجن دیو نے بہادروں ۱۶۰۴ ای۔
وچ گورو گرتھ صاحب نوں
رسمی طور تے پر مندر صاحب
وکھے پرکاش کر دتا سی اس
کر کے امرتسر ہی سکھی دا
سدیوی دھرا بن گیا۔

این اسے طرحاں اسلام وچ وی
حضرت محمد صاحب توں بعد
جو مسلمان قوم دا مکھی بنیا
اوہ خلیفہ اکھواؤدا سی۔ شروع
وچ خلیفہ محمد صاحب دے
رشتے داراں جاں وارثاں وچوں
ہی رہے بن۔ گل جو غور کرن
والی ہے، اوہ ایہہ ہے کہ سن
۱۷۱۲ ای توں لے کے ۱۲۰۶ ای تگ
بغداد ہی اسلام دا کیندر رہا۔
پڑھ کے حیران ہووگے کہ انان
دناں وچ بہاؤ اج توں ۱۰۰۰ سال

پہلاں وی بغداد دی آبادی ۱۰ لکھ توں ودھ سی۔

۱۲۰۶ وچ ہلاکو خان منگول نے شہر تحس نحس تان کر
دتا سی کہ پر ودوتا دا کیندر اجے وی صرف بغداد
سی۔ ہاں ۱۲۶۱ ای۔ وچ کھلاپت کیٹرو (مصر) وچ
تبدیل ہو گئی۔ کیٹرو بغداد توں کوئی ۱۵۰۰ کہ۔ می۔
پٹوی سی اس کر کے بیتل ہکما بغداد وکھے ہی
برقرار رہی کیونکہ عینی دور ودوان آسانی نال
ہجرت نہی سن کر سکدے۔ خیر گر نانک پاتشاہ دی
پھیری توں کجھ سماں پہلاں کھلاپت کیٹرو توں
وی تبدیل ہو ترکی چلی گئی کیونکہ ترکی دے
بادشاہ نے مصر تے قبجہ کر لیا۔ ۱۴۰۱ ای۔ ظالم تیمور
لنگ نے بغداد دی یہی تھی پھیر دتی جدوں اس نے
حکم دے دتا سی کہ ہر سپاہی دو بگدایاں دے سر
لاہ کے لیائے۔ ایہدے باوجود ترکان دے راج سمیں
صوبائی راجدھانی بغداد ہی رہی سی۔

کہن توں مطلب گورو صاحب دے ویلے وی بغداد
بیتل ہکما تان برقرار سی۔

تے اس توں وی وڈی گل بغداد دا ہندوستان نال
سبندھ بنیا ہویا سی۔ پر اجیہا سبندھ کیٹرو تے
کستنتونیاں (ترکی) نال نہی سی بن پایا۔ اس کر کے

قادریا صوفی مت دے بانی عبدال قادر گلانی دا مقبرہ- بغداد

بانگ دتی - بغداد پہنچ بابے نے نواں پواڑا ਕھڑਾ کر دتا۔ جوہیں مولوی بانگ دندے نے اک دن س—ویرے منیرے گورو صاحب نے آذان (اچی ساری بانگ) دتی، "جو بولے سو نہال- ست سری اکال" مردانہ وی ਕھڑا گھٹّ سی اس نے "ست کرتار" "ست کرتار" دے نعرے مار دتے۔

بابے ہرا دریا دزلا کنڈھے ڈیرہ لایا سی۔ نیڑے ہی کجھ مقبرے سن جنان دے مجوراں جدوں ایہہ وکھری ہی بانگ سنی تان دن چڑے جگیا سا کارن آپہنچے کہ اتھے کون نوا بندہ آیا جس نے نوی ہی بانگ دے دتی ہے۔ گل بات توں اتان نوں پتہ لگا کہ ایہہ درویش ہندوستان توں آئے۔

بھائی گرداس نے بابے دی بغداد پھیری نوں کجھ اس طرحاں بیان کیتا ہے:-

بابا گیا بغداد نوں باہر جائی کیا استھانا۔

اک بابا اکال روپ دوجا ربابی مردانہ۔

دتی بانگ نماز کر سَنّ سامان ہویا جہانا۔

سَنّ مَنّ نگری بھئی دیکھ پیر بھیا حیرانا۔

ویکھے دھیان لگائی کر اک فقیر وڈا مستانہ۔

پچھیا فرقے دستگیر کون فقیر کس کا گھرانہ۔

نانک کل وچ آیا رب فقیر اک پہچانا۔

دھرت اکاس چھوں دس جانا۔

پیر رکندین تے محمد گونس نے لوکاں نوں سمجھاؤن

آئیہہ گیت اجینسیاں دی داء پیچ دی نیٹی تحت کیتا جاندا ہے۔ کسے گل نوں جھٹھلاؤنا ہوے تان اس نوں اتّ دی حد تک کھچّ دتا جاندا ہے تان کہ لوک اجہے س—دھانت نوں گیرو پارک سمجھن لگ جان تے اصلیت تے وی شکّ کرناں شروع کر دین۔

ایسے ہی نیٹی تحت اچ دے اتّ-دے-مشنری (Extremist Missionaries) کم کر رہے ہن۔ سکھی وچ مشنری وچاردھارا سدھاروادی ہے جس تحت سکھی نوں جوگی وچاردھارا (ڈیراواد) دے اثر توں مکت کراؤنا ہے۔ پر سرکاراں اجیہا نہیں چاہندیاں۔ اوہناں پھر ہٹّ بھور ہٹّ دے سدھانت دے تحت اتّ-مشنریاں نوں اتشاه دتا ہے۔ ایہناں اکھوتی مشنریاں پھر اتھوں تک کہ نام دے سدھانت دا مخول اڈاؤنا وی شروع کر دتا ہے۔ اک مشنیری نے تان اتھوں تک لکھیا ہے کہ جے نام جہن نال ہی چڑھت ملنی ہندی ہے تان گورو نانک نوں چکی نال پہنسی پیندی، پنچم نانک اتّ نووے نانک نوں شہیدی نال دینی پیندی۔

گورو صاحب دا بغداد جانا کجھ لازمی بن چکا سی۔ پھر بھارت وچ کئی صوفی پیر وی بغداد توں ہی آئے سن۔ منصور-ان-ال حق وی بغدادی ہی سی جنے سولی تے چڑھائے جان توں پہلاں پنجاب دا وی دورہ کیتا سی۔ منصور دا ناں پنجاب وچ گھر گھر تک پہنچ چکا سی۔

گورو صاحب دے ویلے ہی سروریاں دا پنٹھ چوکھا زور پھڑھ چکا سی۔ اس فرقے دا بانی سید احمد سلطان جنو پنجابی لوک سخی سرور جاں لکھ داتا جاں پی—ر نگاپیا جاں لالا والا جاں روہینوالا جاں سلطان کہہ کے مندے ہن اوہ وی بغداد توں ہی سی۔ قادریا فرقے دا بانی عبدال قادر گلانی (۱۰۷۸-۱۱۶۶ ای) وی بغداد توں ہی سی۔ اس فرقے دے صوفی پیر پورے پنجاب وچ پھیلے ہوئے سن۔ گورو صاحب اجمیر وکھے اسے سلسلے دے پیر موہیودین چشتی دے درگاہ تے وی کسے ویلے جا چکے سن۔ پھر اچّ دے پیراں نال تان گورو صاحب دی ڈاہڈھی سانجھ سی۔ شیخ محمد گونس قادری جیلانی (موت ۹۲۳ ہجری بھاؤ ۱۵۱۷ ای) اچّ شریف توں ہی ہوئے۔

کہن توں مطلب صوفی سلسلے دی جڑھ بغداد سی تے صوفیاں نے ہی بھارت وچ اسلام دی نہیہ رکھی سی۔ پھر وڈے وڈے صوفی پیراں دی اچھا ہندی سی کہ زندگی وچ اک ویراں کتے بغداد دے درشن ہوجان تے وڈے پیر (عبدال قادر گلانی) دی درگاہ دی زیارت کیتی جا سکے بھاؤ متھا ٹیکیا جا سکے۔

سو کسے صوفی پیر واسطے مکے مدینے دے حج توں بعد بغداد دا حج وی اونا ہی اہمیت رکھدا سی۔

در اصل بھارت خاص کر کے پنجاب وچ بغداد دا ناں گھر گھر وچ پرچلت س—ی۔ اچ وی تہانوں کتے کتے بغدادی دروازہ جاں بغدادی مدرسے دا ناں مل ہی جاندا ہے۔

اس کر کے گورو صاحب دا بغداد تان جانا بندا ہی سی پر کئی لکھاری بناں سوچے سمجھے گورو صاحب دا کائرو، دمشق (سام-سیریا) اتے روم تبریج، تہران، مشہد، سمرکنڈ، تاشقند آدی جانا وی لکھ گئے ہن۔ (پھر اچ کلھ دے لکھاری تان گورو صاحب نوں سنگھاپور، اتے کجھ انسٹینبول، روم اتے اتھوں تک کہ فرانس اتے کنیڈا امریکہ تک جانا لکھ رہے۔ آ) ایہہ گل ساڈی تچھ سمجھ توں باہری ہے۔ اسیں پھر دوہرا دئیے گورو صاحب لگاتار اک مشنلے کے چل رہے ہندے۔ اوہ سیر نہیں سی کر رہے۔ پردیس وچ گورو صاحب صرف اوٹھے اوٹھے ہی پدھارے جتھے کسے ناں کسے طرحاں بھارتی اپ-مہاندیپ دے لوکاں دا اؤنا جانا جاں کوئی سیندھ سی۔

دی کوشش کیتی کہ بابا نانک کھدا نوں پہنچیا ہویا پیغمبر ہے۔ ایہہ سن کڈڑپنتھیا نوں ہور ایرکھا ہوئی۔ اودھر قادر یا صوفی مت دے بانی حضرت عبدل قادر گلانی دا مقبرہ (درگاہ) سبھوی حکومت نے ڈھہا دتا ہویا سی۔ بغداد دے سنی لوکاں نے سمجھیا کہ اس نوے فقیر دا بغداد وچ آؤنا سنی مت اتے سپھوی حکومت ولوں اک ہور حملہ ہے۔ سارے شہر وچ کھسر پھسر چل رہی سی۔ ایرانی حکمراناں نوں بابے نانک بارے کوئی خبر نہی سی پر شہر وچ افواہ سی کہ ایہہ کوئی شیعہ فقیر ہی ہے جس نے آذان بدل دی ہے۔ یاد رہے بغداد سنی بہو گنتی شہر ہے۔

کجھ لکھاریاں نے لکھیا ہے کہ گورو صاحب دا میل حضرت گلانی دے اس ویلیاں دے جانشین نال ہویا۔ پر اس گل وچ سبھ چائی نظر نہی آؤدی کیونکہ راجنیتک تے مذہبی دمن کر کے سنی ایما (مہانپرکھ) گورو صاحب دے آمد ویلے تک اتھوں دوڑ جاچکے سن جاں پھر مارے گئے سن۔

ہند دے پیر دے ڈیرے تے جگیا سو دی بھیڑ ودھدی جا رہی سی۔ جدوں کدی گورو صاحب دی اکلیا نرنکار نال لو لگی ہندی تاں دور پرے مردانہ بڑے انند نال رباب تے اکثر گربانی گایا کردا سی۔ لوک پچھدے سن کہ ایہہ بھائی کی گاؤدا رہندا ہے۔ نال جھڑے فقیر مدینے توں آئے سن انان لوکاں نوں دسیا کہ ایہہ بابے نانک دا کلام ہے۔

لوکاں نے گورو صاحب دے خلاف اک بحلول دانا ناں دے پیر نوں جا دسیا کہ ہند توں کجھ فقیر آئے جو اسلامی شرا دی پرواہ کیتے بغیر اپنی اجان دے رہے۔ بحلول نے بابے دے ڈیرے تے کھڈ پہنچ، آگورو صاحب نال گفتگو شروع کیتی۔ جدوں بحلول بابے دے ڈیرے پہنچیا، اودوں صاحب مردانے دی رباب تے اچی سر وچ سبد گا رہے سن:-

م. ۱۔ نانک آکھے رے منا سنئیے سکھ صحیح .. لیکھا رب منگیسیا بیٹھا کڈھ وحی .. طلبا پوسن آکیا باقی جنا رہی .. اجرائیل فریستا ہوسی آئی تئی .. اوں جانن سبھ جھئی بھیڑی گلی پھہی .. کوڑ نکھٹے نانکا اوڑک سچ رہی .. ۲

لما سمان دو تنن دن تک روحانیت بابت سوال جواب ہندے رہے۔ دو چار دن نال رہ کے بحلول نے ویکھیا کہ بابے نانک دا تاں کوئی ساہ اجیہا نہی نکلدا جدوں کھدا نوں یاد ناں کرے۔ انت وچ بحلول دی چارے پاسیاں توں نشا ہو گئی کہ ہند دا پیر خدا نال اک مک ہے۔ بحلول نوں تاں نانک وچوں خدا دی صورت نظر آؤن لگی۔

بحلول گورو صاحب نوں اپنے ڈیرے لے گیا۔

بغدادی لوکاں وچ اونی دنی اک ہور غلط فہمی سی۔ لوک سمجھدے سن کہ وڈا پیر ہون واسطے ضروری ہے کہ بندہ حضرت محمد جاں کسے ہور خلیفے دے خاندان وچوں ہووے۔ پر ہند دے پیر دی خدا نال نیڑتا ویکھ کے ایہہ خیال وی تندا نظر آ رہا سی۔ جس کارن بابے دی اس مدے کارن وی مخالفت سی۔

پر بابے نانک بارے دہائی چار چپھیرے پے چکی سی۔ انج ہولی ہولی دھارمک فرقہ پرستان نوں احساس ہو گیا کہ ہند دے جھڑے پیر آئے، ناں ایہہ شیعہ نے تے ناں ہی سنی ہن۔ حالانک کئییاں نوں اس گل تے وی برا لگدا سی جھڑا فقیر ہو کے مردانہ رباب و جاؤدا سی۔ اوہ سمجھدے سن کہ اس طرحاں ساز و جاؤنا حرام ہے۔ مردانے لوکاں نوں اوہو دلیل دے کے قایل کر لیا جھڑی گورو صاحب نے مدینے دتی سی۔ پھر خدا دی استت وچ سنگیت حرام نہی سگوں منظور ہندا ہے۔

انان ایہہ وی سن رکھیا سی کہ ہند دے لوک بت پرست نے پر ایہہ فقیر (نانک) تاں بتاں نوں نہی مندا۔ ایہہ انان نوں حیرانی سی۔

نانک حضرت محمد نوں کھدا دا آخری رسول وی نہی مندا۔ پر اوہ انی کو گل نوں برداشت کرن نوں تیار سن، آخر بندہ مختلف مذہب دا ہے۔

اوہ ایہہ وی برداشت کر رہے سن کہ ہند دا پیر مسیت تے قبران نوں پوتر نہی مندا۔ ناں ہی ایہہ روضے رکھن وچ وشواش کردا ہے۔ ناں ہی نماز گزار دے ہن۔ بگدادیئے انج مردانے کولوں اپنی گل سن کے خوش سن کہ نانک پیر جات پات دے بھید بھاؤ نوں نہی مندا۔ انان نوں زیادہ حیرانی نہی سی ہو رہی کہ نانک پیر قیامت دے سدھانت نوں نہی مندا۔ کیونکہ مسلمان ودواناں سنیا ہویا سی کہ ہند دے لوک قیامت دے سدھانت نوں نہی مندے۔ پھر بغداد دے علاقے وچ ہور لوک جویں عیسائی وی نے جھڑے ختنہ (سنت) نہی کردے۔ انان نوں اس گل توں وی حیرانی نہی سی کہ ایہہ پیر جانوراں دے قربانی دین دے اصول نوں پوتر نہی مندا۔

پر جدوں بگدادیاں نوں پتہ لگا کہ ایہہ فقیر ہند دے ہون دے باوجود ناں گو نوں پوتر مندے ہن تے ناں ہی ہندو ویدان شاستراں نوں۔ ایہہ جات پات وی نہی مندے۔ ایہہ ہور وی انیکاں ہندو اصولاں تے سدھانتاں نوں نہی مندے تاں انان نوں اتسکتا سی کہ پھر ایہہ سدھا مسلمان ہی کیو نہی بن جاندے۔ کیونکہ ایہہ پیر اک خدا دے سدھانت نوں تاں مندے۔

پر جدوں انان نوں پتہ لگا کہ ہند دا پیر ۱۴ طبقات (۷)

خدا دا ہے۔ (یامنی۔یامنی)
گورو صاحب نے پھر شاہ سرف نوں بڑی حلیمی نال فرمایا کہ سادھواں فقیراں نوں تسی کی سوال پچھنے۔ اوہ تاں جیندے جی مر چکے ہندے۔ فقیراں دا ناں کوئی گھر پنڈا، ناں کوئی سلیقہ آ، فقیر دا جیون ہی بھگتی آ، دنیائی دی پیراں دی خاک ہے، نمرتا فقیر دا گھر ہے تے خاموشی خزانہ ہے۔ گورو صاحب نے شاہ نوں سمجھایا کہ جدوں فقیر دا آپ ہی نہی رہ گیا تاں کھڑا گھر بارتے کھڑا فقیر دا دیس۔ صبر، صبور، حلیمی مکدی گل فقیر زندہ لاش ہندی ہے۔ سو ہور پچھلے کی پچھنا ای۔ فارسی وچ بڑا وستھار نال گورو صاحب دا جواب دینا دسیا گیا ہے۔**

کافی دیر سوال جواب ہندے رہے۔ گورو صاحب دے جواب سن اوپدی جگیا سا ودھدی ہی گئی۔ حالانکہ شاہ سرف تان روحانیت پکھو لا جواب ہو چکا سی۔ مکے مدینے دی گوشٹ وچ شاہ سرف نال گل بات دا لما وستھار دتا ہے۔ گورو صاحب دے جوتی جوت سماؤن توں چوکھا چر بعد لکھی گئی اس وار تالاپ دے لکھاریاں نوں بدقسمتی نال شاہ سرف دی اصلیت بارے بہتا گیان نہی ہے۔

کیونکہ گورو صاحب دا پہراوا پوری طرحاں فقیراں والا نہی سی۔ اگلے سمجھ رہے سن کہ شاید ہندوستانی سادھو سنت کجھ اجیہے ہی ہندے ہن۔

اوتھے وی گورو صاحب نے سمجھایا کہ اجیہے فقیر ہون دا کوئی فائدہ نہی جے اندر ترشنا دی اگن لگی ہے تے باہر پہراوا فقیر دا ہے۔ فقیری دلوں ہووے بے شک گرسٹ وچ رہے۔ جوہن گورو صاحب نے گرمی دے سدھانت شاہ سرف نوں سمجھائے تان اوہ عیش عیش کر اٹھیا۔

جوبن بھائی گرداس نے لکھیا ہے:
پچھے پیر تکرار کر ایہہ فقیر وڈا آتائی۔
ایتھے وچ بغداد دے وڈی کرامات دکھلائی۔
پاتالان آکاس لکھ اوڑک بھالی خیر سو سائی۔
پھیر درائن دستگیر اسپن بھ ویکھاں جو تہ پائی۔
نال لیتا بیٹا پیر دا اکھیں میٹ گیا ہوائی۔
لکھ اکاس پتال لکھ اکھ پھرک وچ سبھ دکھلائی۔
بھر کچکول پرساد دا دھروں پتالوں لئی کڑائی۔
ظاہر کلان چھپے چھپائی۔

لماں سماں بھرے دربار وچ گل بات ہوئی۔
مکے-مدینے دی گوشٹ وچ ایہہ گل بات بہت وستھار وچ آئی ہے۔ کوی نے سدھا فارسی وچ ہی ایہہ گوشٹ دتی ہے۔ حالانکہ گل بات دا ستھان مکہ لکھ گیا ہے۔

اسمان، ۷ پتال) دے سدھانت نوں نہی منداتے ایہہ (گورو نانک) کہندا ہے کہ برہمنڈ بے انت ہے تے بے انت ہی دھرتیاں، بے انت سورج، بے انت اکاش تے پتال ہن۔ مردانہ تان بن ناغہ جپ جی پڑیا کر دا سی۔
"پاتال پاتال لکھ آگاسا آگاس۔ اوڑک اوڑک بھال تھکے وید کہن اک وات۔"

پھر جدوں بے انت اکاش پتال ہون دی گل تے بغدادی لوک بھڑک اٹھے۔ کیونکہ اوہ سمجھدے سن کہ ایہہ فقیر ہے تان اک طرحاں نال مسلمان ہی ہن پر ایہہ اسلامی شرا توں باغی ہن۔
پھر انت نوں شکانت بغداد دے امام محمد خان بن شریہ الدین تک پہنچ گئی۔
گورو صاحب نوں امام (حاکم) دے ساہمنے پیش ہون دے حکم ہو گئے۔

---◆---

بابے نوں امام اگے پیش کیتا گیا

جدوں راجے (والی جاں گورنر جاں حاکم جاں امام وی) شاہ سرف اگے گورو صاحب نوں پیش کیتا گیا کہ ایہہ فقیر اسلام توں وکھری گل کر کے امت نوں گمراہ کر رہا ہے۔ راجے نوں ایہہ وی دسیا گیا کہ ایہہ پیر ہندو نہی ہے۔ ایہہ اسلام دیاں کئی گلاں مندا ہے۔ پر جنان گلاں توں منکر ہے اوہ دربار نوں دسے کہ ایہہ باغی کیو ہے؟ کیونکہ اتھاس وچ جو سوال جواب موجود ہن اس تے ایہہ وی شک پیدا ہے کہ گورو صاحب تے اگلیاں ایہہ وی شک کیتا سی کہ آیا ایہہ کوئی فقیر ہے وی صحیح؟ کتے کوئی دشمن حکومت دا جسوس ناں ہووے۔ تان اس ویلے شاہ سرف نال گورو صاحب دے نال جو سوال جواب ہوئے اونان وچوں لگدا ہے کہ شاہ سرف ہندوستان بارے جانن لئی وڈی جگیا سار کھدا ہے۔ بے تان اوہ ترک پر اوہ فارسی ہی بولدا ہے۔ پر انوں ہندوستان بابت کجھ علم ہیگا۔ پھر اونی دنی بندہ اوہی پڑیا لکھیا گنیا جاندا سی جنوں مذہبی گیان وی ہووے۔

شاہ سرف نے بابے نوں پہلا سوال کیتا کہ فقیر جی تسی کون ہو؟
گورو صاحب نے جواب دتا کہ پہلاں تان کسے فقیر کولوں ایہہ پچھنا "کہ تسی کون ہو"، خاص کر کے جدوں تسی خود من رہے ہو کہ میں فقیر ہاں، اک طرحاں نال فقیر نال دھکے ہے۔ کیونکہ فقیر نے تان آپا مٹا دتا ہندا ہے۔ بندہ تان فقیری حاصل ہی آپا مٹاؤن نوں کر دا ہے۔

اگلا سوال شاہ نے کیتا کہ ٹھیک ہے پر کھڑے دیس دے ہو؟ (کجامنی۔کجامنی)
گورو صاحب نے جواب دتا کہ میرا اوہو دیس ہے جو

امام دا جوان منڈا بحث وچ کجھ زیادہ ہی جوش دکھا رہا سی۔ انوں بہت اتسکتا سی ہند دے پیر دے مذہب نوں سمجھن بارے۔ گورو صاحب نے گرمت دے سارے سدھانت بڑے پریمتے ادب نال بھرے دیوان نوں سمجھائے۔ ہر کوئی واہ واہ کر رہا سی۔

پر جدوں گل نہ-حدود (ینڈنٹ ونورس اسیم، جاں حد بنے توں رپت) برہمنڈ دے سدھانت دی آئی تاں اس گل تے سارا دیوان اڑھ گیا کیونکہ انان تاں سن رکھیا سی کہ دنیا دے سارے مذہب اس گل تے سہمت نے کہ ستّ اسمان تے ستّ ہی پتال ہن۔ انان تاں سنیا ہویا سی کہ کی ایسا ئیمت، کی یہودی اتھوں تکّ کہ ہندوتے جینمت وی اس سدھانت نوں مندا ہے۔

اودوں گورو نانک نوں کہیا گیا کہ تسی کس ادھارتے اس سرب پروانت سدھانت دی کھنڈنا کر رہے ہو؟ گورو نے دے سدھانت دی بڑے ٹھرمے نال ویاکھیا کیتی۔ کہ ساری سرسٹی اس نراکار خدا دی رچنا ہے جس دیاں حدان بنان دا سدھانت ساڈی سمجھ توں پرے دی گل ہے۔

گورو صاحب نے بہت سمجھاؤن دی کوشش کیتی کہ کجھ گلاں ساڈا منکھی دماغ نہیں سمجھ سکدا۔ منکھی سوچ سے، دوری تے پدارتھ درمیان ہی سیمت ہے پر قادر تے اوہدی قدرت ایہناں سدھاتاں توں پرے دی گل ہے۔ سارا دربار ایہہ گل سمجھن دی کوشش وچ سی پر امام شریہ الدین دا منڈا قزاق خان اڑھ گیا۔

گورو صاحب نے پھر انت وچ کہہ دتا کہ بھائی قزاق خان چل تینوں اسیم برہمنڈ دا نظارہ ہی دکھا دندے ہاں۔ قزاق خان نوں کہیا گیا کہ اکھاں بند کر۔ گورو صاحب وی انتر دھیان ہوئے۔ اکھ دے پلکارے وچ قزاق خان اگّ دے وڈے انگیار سورج دے درشن کردا ہے۔ اوہ چندرما ویکھدا ہے۔ پور پرے سے سورج تے چندرے نظر آئی جا رہے۔ دھرتیاں تے دھرتیاں نظر

آئی جا رہیاں نے۔ پرے توں پرے سرت چل رہی ہے۔ ہار کے جدوں تسلی ہندی ہے تاں قزاق خان باہے اگے دہائی دندا کہ بابا مینوں واپس ماتلوک وچ لے چل۔ گورو صاحب دے حکم انوسار اکھاں کھولدا ہے۔ اٹھ کھولدا ہے۔ دہائی دے اٹھدا ہے۔ "ہاں بابا نانک سچا ہے، برہمنڈ لا-حدود ہے۔ اس دا کوئی بنا نہیں ہے۔ میں لکھاں دھرتیاں لکھاں سورج ویکھے ہن۔"

کیونکہ ایہہ پڑیا لکھیا جوان ہی زیادہ مخالفت کر رہا سی۔ جدوں اوہدی تسلی ہوئی تاں ہر کوئی 'واہ ہند پیر' 'واہ ہند پیر' کہہ رہا سی۔

حلوہ- اس خوشی وچ پھر راجے دے حکم انوسار سارے دربار وچ کڑاہ پرساد ورتایا گیا؛ جو بغداد دا سبھ توں ودھیا پکوان گنیا جاندا سی۔ گورو صاحب دے پچھن انوسار پھر دسیا گیا کہ ایہہ پکوان ترنت تیار ہو جاندا ہے۔ گورو صاحب تے مردانے نوں ایہہ حلوہ بہت پسند آیا۔

راجے شریہدین نے گورو صاحب نوں محلاں اندر رہن لئی سدا دتا پر گورو صاحب نے بحلول دانے دی خانگاہ رہنا پسند کیتا۔

شہر وچ لوکاں نوں ایہہ وی تنگی سی کہ پین والا پانی لین دور دجلا دیر تے جانا پیندا سی۔ گورو صاحب نے کرپا درشٹی کر کے لوکاں نوں حکم کیتا کہ فلانی تھان پٹو اتھوں دا پانی کھارا نہیں ہووے گا۔ گورو صاحب دے حکم انوسار پھر اس تھان تے کھوہ پٹیا گیا جس دا پانی مٹھا نکلیا۔

---◆---

۱۵۲۰ نہی، ۱۵۳۱ وچ گورو صاحب بغداد وچ سن

کیونکہ شریہ الدین دا بغداد وچ راج کال ۱۵۲۹
توں ۱۵۳۳ ہے۔

کیونکہ سانوں سرف دے راج کال دا بغداد دے اتھاس توں پتہ لگ جاندا ہے بہاؤ ۱۵۲۹-۳۳ ای۔ اس کر کے ایہہ قدرتی ثابت ہو جاندا ہے کہ گورو صاحب بغداد ۱۵۲۹ توں ۱۵۳۳ ای درمیان کدی آئے سن۔

جس سمیں گورو صاحب بغداد پدھارے سن اودوں اتھوں دے والی (صوبہ جاں گورنر) محمد خان بن شریہ الدین (۱۵۲۹-۳۳ ای) ہوئے ہن۔ شریہ دین توں پہلاں ہوئے حاکم سن؛ لوئی لوئی حسین (۱۵۰۸-۱۵۱۵ ای) آئے پھنہرز (کنگرو سلطان) ۱۵۱۵-۱۵۲۴ ای۔ زلیہکار بن نکھڈ (۱۵۲۴-۲۹ ای) سرفہدین توں بعد سی ٹکلو محمد بن خان (۱۵۳۳-۳۴ ای) ایہہ چارے والی جاں گورنر ایران دی سپہوی سلطنت دے سن۔ ایہہ خود وی عرب نہیں سن۔ گورو صاحب دی بغداد آمد دے دور وچ اتھے اک پور گھٹنا وی واپری سی۔ ۱۵۲۹ وچ والی زلیہکار بن نکھڈ پہلی نے سپہوی سلطنت

۱۵۳۱ ای۔ وچ بغداد دا امام محمد خان بن شریہ الدین سی
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Safavid_governors_of_Baghdad

■ https://en.wikipedia.org/wiki/Mohammad_Khodabanda
<http://lib.eshia.ir/23019/1/3802>

*شاہ سرف ۱۵۳۳ ای وچ اپنے پتران قزاق خان، مصطفیٰ خان تے مسیبیک خان سمیت جنگ وچ رچھ چکا سی۔ ویکھو فارسی ویب سائٹ:

<http://lib.eshia.ir/23019/1/3802>

اس توں ایہہ وی ثابت ہو جاندا ہے کہ شاہ سرف دے وڈے منڈے دا ناں قزاق خان تے چھوٹے مصطفیٰ خان تے مسیبیک خان سن۔ مطلب کہ گورو صاحب ۱۵۳۳ توں پہلا پہلاں بغداد توں روانہ ہو گئے سن۔ (فارسی وچ گوگل - کھوج کر کے ویکھو)

'We thankfully acknowledge and place on record the help of Mrs. Dimen Qabil Hassan of Canterbury, U.K for explaining and translating Persian websites to us.'

خلاف بغاوت کر دتی سی۔ جس نوں بڑے طریقے نال سپہوی سلطان تہماسب نے دبایا تے نکھڈ دا قتل کر دتا گیا سی۔ اس توں بعد چھیتی ہی ۱۵۳۴ وچ عثمانیہ سلطنت دے بادشاہ سلیمان نے بغداد فتح کر لیا سی۔

---◆---

گورو صاحب نے امام نوں سوال کیتا کہ قرآن وچ کتھے لکھیا ہے کہ وچاراں دے متہید کر کے بندے نوں مار دیو؟

راجے سر پھدین نال گل بات دے کئی دور چلے۔ گورو صاحب نے صافی حکومت دے اس قنون بارے سوال کھڑا کر دتا جس تحت سنی لوکاں تے تشدد کیتا جا رہا سی۔ گورو صاحب نے سوال کیتا کہ نظرئیے دے فرق (وچار متہید) تے آکے کسے دا قتل کر دینا کتھوں تک جائز ہے؟

گورو صاحب نے سارا سدھانت دسیا پر جی خدا دی پیداوار ہے۔ کاہدے داعوے کردے ہو کہ میں شیعہ تے اوہ سنی۔ ایہہ فرقے تسان بنائے، ایہہ کھدا دے بنائے ہوئے نہیں۔

محلہ ۱ جنس تھاپ جیاں کو بھیجے جنس تھاپ لے جاوے۔ آپے تھاپ اتھاپے آپے ایتے ویس کراوے۔ جیتے جی پھرہ اوڈھوتی آپے بھکھیا پاوے۔ لیکھے بولن لیکھے چلن کانت کیچہ داعوے۔ مول مت پروانا ایہو نانگ آکھ سنائے۔ کرنی اپر ہوئی تپاوسن جے کو کہے کہائے۔

اس ویلے شیعہ ایما دی حالت خراب سی۔ انان کول

ایہو دلیل سی کہ سنی حاکماں نے پہلاں شیعہ ودواناں تے بہت ظلم کیتے ہن۔ سنی حکمراناں ولوں کیتے گئے ظلم گن گن کے اوہ دس رہے سن۔ پھر گورو صاحب نے سوال کیتا کہ مذہب کتھے کہندا کہ جے اگلا برا ہے تاں تسی وی برے بن جاؤ۔ بدلے دی بھوانا رکھنا مذہبی کہاؤں والے بندیاں نوں سو بھیا نہی دندا۔ سربت دے بھلے دا نعرہ مارن والے گورو صاحب کیہا کہ ایہہ بدلہ کھوری کدوں کھلوویگی؟ اس تے حاکماں کول کوئی جواب نہی سی۔ گورو صاحب دے سربت دے بھلے دے سدھانت دی دلیل دے ورودھ وچ شیعہ ایما کول کوئی جواب نہی سی۔ آخر اوہ اس گل تے آگئے کہ ساڈے شہنشاہ دا ایہہ حکم ہے۔ گورو صاحب نے کیہا کہ نواں شہنشاہ تہاڈی صلاح نال ہی چلدا ہووے گا۔ تسی اپنا دل صاف رکھو۔

سرف تاں گورو صاحب دے وچاراں توں قابل ہو چکا سی۔

اوتھے پھر ہر کسے نے ایہورائے دتی کہ بادشاہ نوں اس بابت منایا جائے تاں کہ شیعہ سنی دے ناں تے ہو رہی و تکریمازی بند ہووے۔

چھیتی ہی پھر بادشاہ تہماسب دا بغداد آونا ہو گیا۔ اوتھے پھر گورو صاحب دا میل گہرو بادشاہ نال کروایا گیا۔

شاہ سرف نے پھر اس ویلے ایما دی رضامندی نال اوہ سارے سنی فقیر رہا کر دتے جنان نوں سنی ہون کر کے گرفتار کیتا ہویا سی۔ جدوں سنی پیراں فقیراں

محمد شریہ الدین جنمساکھیاں وچ

دو جنم ساکھیاں (بھائی منی سنگھ: ۵۳۶-۶۰-۱۶۷۱) تے تاں بغداد وکھے ہی شہر دے والی شیخ شریہ نال میل پنڈا دکھایا ہے جس توں صاف ثابت ہو جاندا ہے کہ گورو صاحب شریہ دے راج کال ویلے ہی پدھارے سن۔ حالان کہ بالا جنم ساکھی نے شیخ سرف نال میل قندھار اتے پانپت دکھایا۔ بالے وی شاہ سرف نوں فارسی بولدے دسیا ہے۔ جنم ساکھیاں دی ماں بھاؤ مکے مدینے دی گوشٹ تان شرو ع ہی شاہ سرف نال ہوئی گفتگو توں بندی ہے۔ (صفحہ ۳۳۳-۴۶) حالان گوشٹ انوسار شاہ سرف نال گوشٹ مکے بندی ہے۔

کیونکہ ساکھیاں گورو صاحب دے جوتی جوت سماؤن توں ڈھیر چر بعد وچ لکھیاں گئیاں جس کارن ناواں تے تھواں بابت کئی تھانسی بہمبلیہوسے پیدا ہوئے بیٹھے ہن۔ جس کارن لکھاریاں نے گورو صاحب نال جڑے ناواں نوں اپنی سہولت انوسار وکھ وکھ تھواں تے جڑھ دتا۔ کیونکہ گوشٹ وچ سرف دا ناں تھائیں تھائیں اؤدا ہے اس کر کے ایہہ صاف ہو جاندا ہے کہ گورو صاحب دی بغداد پھیری موقع اتھوں دا حاکم سرف الدین ہی سی۔ اس دا مطلب گورو صاحب ۱۵۲۹ توں ۱۵۳۳ ای درمیان ہی کیسے ویلے بغداد وچ سن۔

ویکھو بھاوے گل بات ہندوستان وچ ہووے بھاوے باہر، ساریاں جنم ساکھیاں منڈیاں ہن کہ شاہ سرف نال جھڑی گل بات ہندی دسی گئی ہے اوہ فارسی وچ ہے۔ بھلا کوئی ہندوستانی فارسی کیو بولیگا جدوں اگلے نوں پتہ ہووے کہ گورو نانک پنجاب توں ہن۔ مثال دے طور تے کجھ جنم ساکھیاں نے ایہہ گل بات ملتان دے علاقے وچ ہونی لکھی ہے جدوں گورو صاحب نے مکے واسطے بیڑا پھڑنا سی۔

پھر گل بات وچ شاہ سرف گورو نانک کولو ایہہ وی سوال کردے ہن کہ تسی کھڑے دیس توں ہو۔ ایہہ سوال وی تاں ہی سنیہو ہو سکدا ہے جے گل بات ہندوستان توں باہر توں ہووے۔

تے سبھ توں مہتوپورن گل **** بی-۶۰ پنہ ۱۶۷۱ تے صاف ہی لکھ دتا ہے کہ شاہ سرف والی ساکھی بغداد وکھے واپردی ہے۔ بی-۶۰ دے بورناں نسرخیاں انوسار وی ایہہ بغداد وکھے ہی واپردی ہے۔ (پور دیکھو گوشٹ- فٹ نوٹ صفحہ ۳۲ تے لکھیا ہے۔۔۔ "پراتن جنم ساکھی، ساکھی ۴: پترا ۵۳- بی: ۶۰-۱۶۷۱، وچ ایہہ ساکھی بغداد وکھے واپری دسی گئی ہے۔ ساکھی ۴۹")

جنمساکھی بھائی منی سنگھ نے وی ایہو منیا ہے کہ شاہ سرف نال گل بات بغداد وکھے ہوئی سی۔ (صفحہ ۵۳۶-۵۳۷)

نال ایہہ وی سوال اٹھدا ہے کہ کی شاہ سرف اوہو امام ہے جس نال جنم ساکھیاں تے بھائی گرداس انوسار گوشٹ بندی ہے۔ ایہدا اگلا ثبوت بھائی منی سنگھ (۵۴۴، ۵۴۳) ہے جس نے امام نوں امام صافی لکھیا ہے۔ صافی بھاو سپھوی جاں انگریزی دا شڈود (Safavid) شاہ سرف دا کرسی نامہ دیکھن لئی گوگل کرو:

Mohammed Sharaf Aldin Oghly Tikklu

The following geneology based on the

Preparation and editing: Dr. Haji Mohammad Tequelazadeh - 1396

Mirza Gholli Mali Heravi (d. 983 AH)

نوں رہا کیتا تاں بابے دا جس ساری
بغداد وچ پھیل گیا۔ سبھ پاسے ہند
پیر دا گنگان ہون لگا۔

اوتھے پھر الیمانے سنی شیعہ دے
نا تے تشدد تو طوبیٰ کیتی۔

---◆---

گورو صاحب نے مہاراجے نوں پتر دی دات بخشی

صافی سلطنت دا شاہ تاہماسب
(جنم ۱۵۱۴- موت ۱۵۷۶ ای.ی.) ۱۵۳۰ ای
تک اجے بے اولاد ہی سی۔ اس دا
پلیٹھی دا شاہزادہ ڈیڈھ سال دی
عمر وچ ہی مر گیا سی۔ اس دیاں
کل ۸ رانیاں ہوئیاں ہن۔ پٹرانسی
سلطانم بیگم (۱۵۱۶- ۱۵۹۳) ازربائجان
دے گورنر موسیٰ سلطان بن عیسیٰ
بیگ مسلو دی دھی سی۔ مسلو
دے شاہ سرف نال نگھے سبندھ
سن۔

جدوں گورو صاحب بغداد وکھے
براجمان سنن تاں رانی وی گورو
صاحب دے چرناں 'چ حاضر ہوئی اتے
پتر دی دات واسطے ارجوئی کیتی۔
یاد رہے اودوں حکومت دی
راجدھانی انج تبریح سی جو بغداد
توں ۷۵۰ کھ. می. دور پیندا ہے۔

لگدا ہے کہ مہاراجہ تاہماسب کسے ویلے شاہی
محلان سمیت بغداد آیا سی تاں ہی تاں اوہ گورو
صاحب دے چرناں وچ حاضر ہوئے۔

۱۵۳۱ ای دے اخیر وچ پھر رانی سلطانم بیگم دے گھر

شاہزادہ محمد کھدابندا جس دا جنم دسمبر ۱۵۳۱
وچ گورو صاحب دی بخشش نال ہویا۔ ایہہ بہت
دھارمک اتے وچاروان قسم دا ایران دا بادشاہ
ثابت ہویا سی۔ ایہنوں گدی تے بیٹھن وچ وی شاہ
سرف دے کچلباش قبیلے نے مدد کیتی پر بعد وچ
ایہدی رانی آپ پد ریا کرن لگ پئی۔ اس دے پتر
عباس نے ہی ایہدا تخت پلٹ دتا سی۔ ایہہ کجھ
گمان وچ وی آچکا سی کہ میں بخشی ہوئی روح
پان مینوں کدھریو وی کوئی خطرہ نہی۔ نام
کھدابندا وی اس نے آئے رکھ لیا سی۔

پتر پیدا ہویا جس دا ناں محمد
کھدابندا مشہور ہویا۔ ایہہ شاہزادہ
بعد ۱۵۷۸ وچ ایران دا بادشاہ بنیا
سی۔

گریہ وتی ہون تے رانی نے گورو
صاحب نوں چولا بھیٹ کیتا جو اج
وی ڈیرہ بابا نانک (گورداس پور)
وکھے موجود ہے۔

ایران دے اتھاس انوسار شاہزادہ
(محمد کھدابندا) اجے ۴ سال دا بچہ
ہی سی کہ شاہ نے ۱۵۳۷ ای وچ انوں
پیرات دا صوبہ جاں گورنر (نام نہاد)
اعلان دتا تے کم کاج چلاؤنا لئی
محمد شریہ الدین نوں نیت کر دتا۔
کیونکہ شریہ نے ہی شاہ تاہماسب
دی ملاقات گورو صاحب نال کرائی
سی اس کر کے اس شہزادے دے
جنم دا سہرا وی بادشاہ نے شریہ
نوں ہی دتا۔

ایو لگدا ہے کہ شہزادے دا جنم وی
گورو صاحب دی بغداد موجودگی
تک ہو چکا سی۔ جسدا مطلب ہے
گورو صاحب ۱۵۳۱ آخر جاں ۱۵۳۲ ای.
شروع تک ایران وچ ہی سن۔

گیانسی نے لکھیا ہے کہ بیٹا ہون تے
بہت خوشی منائی گئی۔ مہاراجے

نے موتیاں دا تھال اگے رکھکے متھا ٹیکیا۔ جدوں بابا
جی نے کجھ وی لین توں انکار کیتا تاں بادشاہ نے اوہ
قرآنی آتتاں والا ریشمی چولا گورو صاحب دے گل
پا دتا۔

کیونکہ شاہ سرف تے گورو صاحب دی نظرے آیات
ہو چکی سی جس نے پیرات دا گورنار ہون موقع
اجیہے لوک بھلائی دے کم کیتے کہ کویاں لکھاریاں
نے اوہدے سوبلے گائے جھڑے اج اتھاس دا حصہ ہن۔
گورو دی بخشش صدقہ شاہ شریہ وی امر ہو
گیا۔ *****

---◆---

شاہ سرف نوں اپدیش

انت وچ امام نے عرض کیتی کہ سانوں کجھ اپدیش
دے جاؤ جو تہانوں سدا یاد رکھیے۔ گورو صاحب نے
فرمایا کہ ایہہ شبید یاد رکھنا:-

مناجات م: الاٹکن است.. سجاوار ہمانست.. کہ
من بگجرم اج جملہ ہکایات خیالات پریسان نکوبی
متی.. ہم چ رہے صدق یکی ہم دبرائے جدکھل کھلاک

۱۵۳۱-۱۵۳۲

کریال سنگھ نے گورو صاحب دا میل بادشاہ نال تبریح وکھے
ہونا لکھیا ہے۔ جو بھوگولک نگاہ توں پرکھیا صحیح نہی
لگدا۔ جے گورو صاحب تبریح گئے ہندے تاں اوہناں نے تہران
تھانے پرتنا سی پر گورو صاحب کھرما باد رستے آئے جتھے بھائی
مردانے دا چلانا ہویا۔ سو سانوں ایہو مننا پویگا کہ بادشاہ
تاہماسب دا میل گورو صاحب نال بغداد وکھے ہی ہویا سی۔
ڈیرہ بابا نانک دی پرمپرا وی بغداد ہی دسدی ہے۔

نالے بادشاہ نوں سمجھاؤنا بغداد وکھے سوکھا سی۔ کیونکہ
سرکار دے مکھ صلاح کار تاں بغداد وچ ہی سن۔ بادشاہ نوں
مناؤن وچ شاہ سرف کھڈ وڈا سہائی ہویا ہووے گا۔
نالے مصلیٰ تاں صلاحکاراں نوں مناؤن دا سی۔ بادشاہ تاں ایوے
الڑ عمر دا ہی سی۔

ی فارسی وکھیڈیا انوسار شاہزادہ دا جنم ۱۵۳۱ ای دسدی ہے
حالانکہ انگریزی سائیٹاں انوسار جنم ۱۵۳۲ ای. دے سو مننا
پویگا کہ گورو صاحب ۱۵۳۱ جاں حد ۱۵۳۲ دے شروع دے مہینیاں
تک ایران وچ ہی سن۔

بغداد والا چولر ہرنے گورو صاحب دی ہتھ ہنی تصویر۔ اس چولر تے قرآن دیاں آنتاں درج ہن۔ (انٹرنیٹ توں نص—ویر اٹھائی ہے۔ پتہ نہی مول تصویر کتھے ہے؟

ڈٹھے باجھہ کسے دی خاطر جما ن ہوئی۔
کہنا سنانا بعد بے مجلس وچ کھلوی۔
(جوال-اگے مک جانا۔ طبق- پرتاں -دھرتی اسمان
دیاں)

جواب نانک شاہ۔۔

آکھے نانک سچ سن پیر جلال سداتا۔۔
بکتے چلو آپ ہی بکے تاں دیہ سنگاتا۔۔
آکاساں آکاس لکھ، پاتالا پاتال۔۔
سبھنا دے سر رب اک، سبھ دی کرے سنبھال۔۔
دتا بیٹا پیر نال، جل جلالی نام۔۔
مجلس اندر بیٹھیاں ہوئے انتر دھیان۔۔
اک پلک دے پھر کنے ڈٹھے لکھ اکاس۔۔
کئی پیغمبر دیکھ کے منیا پیر تراس۔۔
پھیر گئے پاتال نوں ویکھ بے انت پتال۔۔
پیغمبر اوتار بہو گنتی ناہ سنبھال۔۔
جتھے بابا جاوے اگے تیار کڑاہ۔۔
سنگت جڑی اپار ہوئی گاؤں شبد سراہ۔۔
درشن کر قربان ہوئی نظراں دین امول۔۔
اک اک تھاؤں کڑاہ لے ماسہ ماسہ تول۔۔
پور گیا کچکول اس پیر ہویا حیران ۔۔
آکھو ہن تاں شاہ جی چلے اپنے تھان۔۔
آئے پل میں اسے تھان جتھے بیٹھا پیر۔۔
گلاں سن کچکول پکھ ہویا پیر جھیر۔۔
آکھیا بیٹے پیر دے، ایہہ تاں خود خدائ۔۔
لکھ اکاس پتال جن پل میں دئے دکھائ۔۔

پھر اگے شاہ بول پیاآ

کجامنی۔ کجامنی۔

گورو صاحب کیہا۔ یامنی۔ یامنی۔

شاہ سرف - اے اہل فقیر اول سما میں پرسم۔

سوال ای سکھنرا جواب بدے ہند درویش۔

جواب گورو نانک- اول فقیری فناہ است۔ آخر فقیری
یکائی است۔ خانا فقیری است۔ کلپھ فقیری خاموش
است۔ کلید فقیری عاجزی وا بندگی است۔ مقبرے
فقیری حلیمی است۔ گنج فقیری خاموشی
است۔ سجن فقیری عقل است۔ ریشم فقیری دیدار
است۔ لقمہ فقیری صبری است۔ کھرکا فقیری
راستی است۔ کھپھنی فقیری زندہ مردہ
است۔ دھواں فقیری منند پس مردہ خاک
است۔ پھوڑی فقیری کھا کریمی است۔ جامہ فقیری
پرکے آند آہاں مراد حاصل کنند۔ وا-دل کساد سیلی
فقیری بردا پیس مرسد است۔ کستی فقیری ہوئی

کہ دارائ جہان است۔ نہان است۔ آیان است۔ مکین
است۔ مکان است۔ جمین است۔ زمان است۔ امی
نست۔ اما نست۔ دری نست۔ دران است۔ حمین
است۔ ہمان است۔ بہار است۔ کھزان است۔ گاہے
بلبل نالہ۔ گاہے گنبن کھندا۔ گاہے شمع سبستا۔
گاہے پروانہ سجا پرپسا۔ گاہے خوبی کھانا۔ گہے
اسک جوانا۔ گہے اسک حیرانا۔ گہے غم جے جانا۔
گاہ نہا۔ گاہ آنست۔ اسی کا ہمہ جا پرط وا پرکاس۔
سگلی دھرتی اکاس۔ کہوں دور کہوں پاس۔ کہوں
پھول کہوں باس۔ کہوں بھوڑ بے اداس۔ کہوں
دیال کہوں داس۔ کئی بھید کئی بہات۔ کئی رنگ
کئی روپ۔ کئی کھیل سوار کند۔ اکھاڑا۔

اس پرکار نرنکار دی صفت وچ کجھ ہور شبد وی
سدھی سادی فارسی وچ رچے، جو بھائی منی
سنگھ والی ساکھی نے ارتھا سمیت دتے ہوئے ہن۔

---◆---

گوشٹ انوسار سوال جواب

مکے مدینے دی گوشٹ نے اس گل بات نوں کجھ اس
انداز وچ پیش کیتا ہے:-

سوال پیر جلال

اکھے جلال دین نانک شاہ قتال۔۔

چودہ طبق کتاب وچ، تستے پرے زوال۔۔

گردہ آوا جہان است۔ وسلا فقیر زبان سیف سہاب
کرامات است۔ در مہروا قہر مامورو است۔ متکا
فقیری من بست گوسا نسینی است۔ اگر کسے بئی
طریقہ عمل کند آ کامل فقیری است۔ وتلانا لقمے
فقیری است۔ فقیری راچ۔ دانہ راہ فقیری را گم
کردا است۔

---◆---

انازی بادشاہ تاہماسب

گورو صاحب نون بادشاہ تاہماسب انازی ہی لگا
سی۔

گورو صاحب اتے بادشاہ تاہماسب درمیان میل شاہ
سرف رانہی ہی ہویا سی۔ عقل پکھو بادشاہ گورو
صاحب نون انازی ہی دسیا۔ لگدی کہ بادشاہ دی
روحانیت دیاں گلاں نال ذرا دلچسپی نہی سی۔ اس
موقع گورو صاحب نے شبد اچاریا:

مارو محلہ ۱ سبب مرے تا مار مڑ بھاگو قصو پہہ
جاؤ۔۔ جس کے ڈر بھے بھاگیئ امرت تا کوناؤ۔۔
مارہ راکھہ ایکو تو بیجو ناہی تھائ۔۔ ابابا مے
کچیل کاجو متہین۔۔ نام بنا کو کچھ نہی گر پورے
پوری مت کین۔۔ ارباؤ۔۔ اوگن سبھر گن نہی بن گن
کیو گھر جاؤ۔۔ سہچ سبب سکھ اوپجے بن بھاگا دھن
ناہ۔۔ جن کے نام ن من وسے بے بادھ دوکھ سہاے
۔۔ آجنی نام وساریا سے کت اتے سنسار۔۔ آگے پاچھے
سکھ نہی گاڈے لادے چھاؤ۔۔ وچھڑیا میلہ نہی
دوکھ گھنوجم دوار۔۔ ۳ آگے کیا جانا ناہ مے بھولے تو
سمجھائ۔۔ بھولے مارگ جو دسے تس کے لاگو پائ۔۔
گر بن داتا کو نہی قیمت کہن ن جائ۔۔ ۴ ساجن
دیکھا تا گل ملا ساچ پٹھائیو لیکھ۔۔ مکھ دھمانے
دھن کھڑی گرمکھ آکھی دیکھ۔۔ تھد بھاوے تو من
وسہ ندری کریم وسیکھ۔۔ ۵ بھوکھ پیاسو جے
بھوے کیا تس ماگو دیئ۔۔ بیجو سو جھے کو نہی
من تن پورن دیئ۔۔ جن کیا تن دیکھیا آپ وڈائی دیئ
۔۔ ۶ نگری نائگ نوتنو بالک لیل انوپ۔۔ نارن پرکھن
پنکھنو ساچو چتر سروپ۔۔ جو تس بھاوے سو تھیئے
تو دیپک تو دھوپ۔۔ ۷ گیت صاد چاکھے سنے بعد
صاد تن روگ۔۔ سچ بھاوے ساچو چوے چھوٹے سوگ
وجوگ۔۔ نانک نام ن ویسے۔۔ جو تس بھاوے سو
ہوگ۔۔

---◆---

جدوں سیوادار نون بازار وچ شیر، کتے، بگھیڑ نظر آئے

جدوں گورو صاحب پیر بھلول دے تکیئے تے براجے
ہوئے سن تان مردانے نے کجھ کھان واسطے گل کیتی۔
پیرنے جھت رجا ناں دے سیوادار نون دنار دا سکے دتا

بادشاہ تاہماسب ہندوستان دے بادشاہ ہمایو دے ستکار وچ جشن مناؤدے
ہوئے۔ ایہہ ہتھ بنی تصویر ۱۵۴۴ ای دی ہے۔ بھاو گورو صاحب دے ملن توں ۱۴
سال بعد دی۔ غور کرو اتھے وی شاہ جوانی وچ ہی نظر آ رہا ہے۔ اس بادشاہ نے
بہت لما عرصہ راج کیتا (۱۵۲۴ توں ۱۵۷۶ تک) اس دے دور ویلے کئی رسالے لکھے
گئے۔ ضرورت ہے کوئی سکھ ودوان ایہناں رسالیاں دی گھوکھ کرے۔ سانوں
امید ہے کتے ناں کتے گورو صاحب بارے وی ذکر ہووے گا۔ رسالیاں دے ناں
ویکھنے لئی جاؤ اس سائٹ تے:

<http://www.iranicaonline.org/articles/tahmasp-i>

تے کیہا کہ جا کے بازار وچوں کھانالے کے آ۔۔ جدوں رجا
ترن لگا تان مردانے نے کیہا کہ کسے صاف ستھرے
امان دار تندور توں روٹی لیائی۔

اس تے پیر بول اٹھے، "مردانیا بغداد وچ خدا دی
برکت ہے۔ اتھے ہندوستان ورگے بے ایمان دوکاندار
نہی ہن۔"

گورو صاحب اس ویلے اپنے کیس واہ رہے سن۔ انان
رضا نون کیہا کہ ذرا ٹھہر جا۔ گورو صاحب نے پیر نون
سمبودھن ہو کے کیہا کہ نہی پیر جی دوکاندار
اتھوں دے وی بڑے لالچی، نردئی تے جانور ہن۔

گورو صاحب نے رجا نون اپنے واپے ہوئے وال پھڑاؤدے

<https://www.ahlalhddeeth.com/vb/showthread.php?t=89178>

گیانی - ۲۷۰

عراق دے صوبی سکھ نہی ہندے۔

ودوان پرو۔ گنڈا سنگھ تے ڈاکٹر۔ کرپال سنگھ نون کتے غلط
جانکاری ملی سی جنان عراق وچ وسدے سابیئن لوکان نون
سکھ لکھ دتا ہے۔ کرپال (۱۳۲) لکھدے ہن:-

"عراق وچ ہن تک ل صبیہ سبیئن جا صوبی لوک وسدے ہن جو
اپنے آپ نون نانک دے نام لیوا دسدے ہن۔ ایہہ داڑیاں تے کیس
رکھدے ہن۔ گلیاں دوآلے گورو نانک دی تصویر لٹکاؤدے ہن اتے
زیادہ سنیا ریاں دا کم کردے ہن۔"

لگدا ہے کہ انان لکھاریاں نون کوئی اجیہا سبیئن مل گیا جس
دی گورو نانک وچ شردھا سی۔ جس کارن ودوانان تے ساری
سبیئن قوم نون سکھ لکھ دتا۔ جدوں کہ سچائی ایہہ ہے کہ
سبیئن جاں جوہن عراقی انان نون سدے ہن ال صبیہ بہت
پرانا فرقہ ہے اتے اس دا ذکر باقائدہ قرآن وچ وی ملدا ہے۔ ایہہ
عیسائیاں دا بہت کٹڑ فرقہ ہے۔ ویکھو:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Sabians>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Mandaic>

اک گل تان بڑی صاف سپیشٹ ہے کہ ایہہ سللیکھ گورو صاحب دی بغداد آمد توں بہت بعد وچ لکھیا گیا۔ مطلب اتھے جہڑی یادگاری عمارت سی اوہ ڈھیہہ چکی سی۔ عموماً عمارتاں ۵۰-۱۰۰ سال کڈھ ہی جاندیاں ہن۔ (انج ڈھن نوں تان کوئی عمارت اگلے وی دن ڈھیہہ سکدی ہے۔) مطلب ایہہ لیکھ کوئی ۵۰-۱۰۰ سال بعد ہی ہوند وچ آیا ہووے گا۔ ایہہ وی ہو سکدے سکھ راج دے ہوند وچ آؤن دے کال وچ ایہہ لکھیا گیا ہووے۔ اوہنیں دنی پنجاہی وپاری اتے صوفی فقیر عام ہی بغداد تک آؤدے سن۔ سو سللیکھ موقع دا گواہ نہی ہے۔ ایہناں کارناں کر کے اس وچ دتا سال بھروسے یوگ نہی رہ جاندا۔

اسے سللیکھ توں پرہاوت ہو کے سبھ لکھاریاں نے چوتھی اداسی دی تاریخ ۱۵۲۰ ای دے آس پاس جڑھ دتی جدوں کہ اصل وچ ایہہ ۱۵۲۹-۳۲ دے درمیان ہے۔

اس بابت سبھ توں پہلاں چھپن والی رپورٹ وچ صلح دی عبارت دا التھا سوامی انند اچاریہ نے اپنی پستک 'شناو بھریدھش' وچ وی کجھ اس طرحاں کیتا ہے:-

دیکھی جس نے حضرت بابا نانک فقیر دی درگاہ ربّ مزیدنے اس نوں اس دے دل دی مراد دتی تے ستان (اسماناں دے فرشتاں نے اس دی) مدد کیتی تے ایہہ اس (عمارت) دی تاریخ نکلی کہ فیض دا چشمہ (اپنے) نیک بخت مریداں لئی جاری کر دتا۔

اتے دتے ترجمے توں لگدا ہے کہ جو ۹۱۷ ہجری لکھیا ہے اوہ اس یادگاری عمارت دا اساری سال ہے جو ڈھیہہ چکی سی۔ سو عمارت اساری دا سال گورو صاحب دی آمد دا سال ہونا انج وی ضروری نہی۔ اس وچ ۹۱۷ ہجری بھاؤ ۱۵۱۱ ای۔ دتا ہے جدوں اجے گورو صاحب اپنی پورب دی اداسی وچ بنگال-بہار-اڑیسہ وچ سن۔

سو ایہہ صلح گورو صاحب دی آمد توں بہت بعد وچ لکھی گئی سی۔ ہو سکدا صدی ڈیڈھ بعد وچ ہووے جدوں عمارت ڈگ پئی سی تان۔

موجودہ حالات

تازہ ریٹاں انوسار گورو صاحب دی یادگارتے آئی ایس ایس ایس دے بغداد دے قبیجے دوران جان بچھ کے بمباری کیتی گئی۔ جس نال یادگار نوں

۱. عراقیاں پیر بجلول دانا دا مقبرہ تان ودھیا بنا لیا ہے۔ جہڑی کندھ نظر آرہی ہے ایہہ گرو دوارہ صاحب نال سانجھی ہے۔ ۲. اوہ تھڑا صاحب مٹا دتا گیا ہے۔ جتھے کسے ویلے گیانی سنت سنگھ مسکین نے تھڑا صاحب دے درشن کیتے سن۔

۳. نومبر ۲۰۱۷ وچ اک سکھ نے اس ستھان بارے ویڈیو یوٹیوب تے پائی ہے اس مطابق اس دی فوٹو توں پچھے جو کندھ دکھائی دے رہی ہے اتھے تھڑا تے سللیکھ بندا سی۔

بھاری نقصان پہنچا ہے۔ یادگار وچ اوہ صلح جس تے عبارت لکھی ہوئی سی، ڈھاہ دتا گیا سی۔ بھارتی رسالے آؤٹلک انڈیا وچ ۲۵ مئی ۲۰۰۷ نوں اک خبر وی چھپی ہے:-

”عراقی قومی لیڈر احمد چلابی دے حوالے نال ایہہ خبر دتی جاندی ہے کہ گورو نانک دا گرو دوارہ جو دجلاندی کنڈھے سی اس نوں دوبارہ اسارن لئی عراقی سرکار وچن بدھ ہے۔ اس کپھا کہ ایہہ دکھدائک گل ہے کہ کجھ کٹڑ فرقہ پرست لوکاں نے سمجھیا سی کہ ایہہ استھان اسلام دے ورودھ ہے۔ پر اوناں مورکھان نے ایہہ احساس ناں کیتا کہ اس نوں کورواں لوک مندے ہن۔ لیڈرنے انکار کیتا کہ گرو دوارہ صاحب نوں عراقی فوج نے ڈھاپیا ہے، اس کپھا کہ ایہہ کسے کٹڑے توپ دے بمب نال اڈاپا سی۔ استھان دی چار دیواری اوسے طرحاں برقرار ہے۔ استھان دے سنگ مرمری فرش نوں ڈھاہ دتا گیا ہے۔ عمارت دی چھت وی ڈگ چکی ہے۔ جدوں ایہہ عراقی وزیر اس استھان دے پہنچیا تان ہندو سنت شری روی شنکر اس دے نال سی۔“

یوٹیوب تے اس سبندھ وچ اک ویڈیو وی موجود ہے آجس انوسار سن ۲۰۰۲-۳ ویلے اس یادگار نوں بمباں نال ڈھاپیا گیا سی۔ منجی صاحب ڈھاہ دتا گیا ہے تے اوہ سللیکھ وی فنا کر دتا ہے۔ سرکاری سنت شری شری نے انج رپورٹ گول مول جھی دتی سی۔ لگدا سی کہ شری شری نوں بھارت سرکار ولوں بھیجیا گیا سی۔ سنٹے بے شری شری وی باہر دے سکھاں نوں ایہہ پرہاوت کتے دندا ہے کہ اوہ سکھی دا کھیر کھواہ ہے۔

* گیانی

© پیپ-۳۴۰، نالے ویکھو سورج پرکاش- ۱۰۵۳، سورج پرکاش- ۱۰۵۳

آؤٹلک رسالے دے سکھ پترکار نوں اسان پور جانکاری لین لئی ایمیل کیتی پر اس نے کوئی جواب نہی دتا۔ ویکھو ویڈیو:

<https://www.youtube.com/watch?v=vmARHINum48>